

Josep-Lluís González

L'ÀNGEL DE LES TENEBRES

XXIV Premi Literari Vila d'Ascó

Angle Editorial

Taula

II	El tapís oriental
25	Un vil assassí
39	Pietat
49	L'anell d'or
73	Benaurances
87	Les portes del penediment
III	La carta
133	L'aliança
165	Un llagut pescador
181	Noms
205	El nou Elies
219	Càntics i cançons
235	El Dia de l'Expiació
267	Glossari de termes hebreus i judaics

EL TAPÍS ORIENTAL

Aquella nit Xamuel jeia al costat d'Avigail i es mirava els seus pits rodonets i durs, blancs com la lluna que resplendia per sobre del call, encara no esmussats pel pas dels anys malgrat l'edat de la dona. «*Xenei xadayikh*», va xiuxiuejar ell en llengua hebraica tot recordant les paraules dels Escrits en la litúrgia de Pasqua: «Dos cervatells, dos bessons de gaseles que pasturen entre els lliris».

Avigail no el va sentir perquè dormia amb el respir compassat i lent del descans amorós, mentre els ulls de l'home li acaraven la cabellera desfeta i lliscaven cap al fosc secret de l'entrecreix, paradís de magraners amb fruits saborosos.

Després de la batalla, serenor flonja a l'entrellum de la cambra. Llençols rebregats, ara humits en la seva quietud. Vànova llançada descuradament sobre un bagul que potser guardava roba de casa. Coixins brodats caiguts a terra.

Sota el cobricel del llit, del qual fluïen unes cortinetes de llampàs de seda i or que a penes arreceraven els dos amants de la resta de mortals, Xamuel creia que havia sabut trobar la felicitat que tant cercaven els filòsofs. La tenia allà a tocar, calladament explícita, i feia olor de canyella i mirra.

Què importava ara l'angoixa de vint anys de tendreses

furtives, si ahir al matí havien soterrat el mercader Vidal Gracià, marit d'Avigail? Esguardant la pigueta que ella tenia al maluc, l'home somiejava que eren a Yeruixalaim i que el Temple de Salomó encara existia.

«El present és etern», va pensar, imaginant-se'l com un gran tapís oriental que fixaria aquest moment de benaurança, immarcescible per sempre més.

La claror de la lluna, que s'esmunyia de biaix dins la cambra per una finestrella força alta, va tocar els ulls d'Avigail. Llavors ella es va despertar dolçament, a poc a poc, as-saborint la presència del cos de l'home que la mirava, flairant la ginesta, la perenga i les altres flors d'olor que hi havia escampades per terra.

—I si no sortíem mai d'aquesta cambra? —va suggerir ella, atès que a la nit tots els somnis són possibles.

—Doncs no en sortirem, si és això el que vols.

Quantes vegades havien perdut l'esperança que arribés aquest moment! I ara, tanmateix, era aquí, i ell podia amoixar el ventre nu de la dona mentre ella esguardava les seves cames vigoroses, palpava els braços que sempre la defensarien de tot i de tothom que li volgués cap mal, besava el pit que li insuflaria coratge si algun cop defallia la seva voluntat.

—I si haguessis de sortir, tornaries al nostre llit cada vespre? —va preguntar Avigail, enjogassada, passant-li un dit pels llavis. Sense deixar-li temps de respondre, però, va afegir, recordant ella també les paraules de la litúrgia de Pasqua—: *Mar'ehú*, ets esvelt com el Líban, majestuós com el cedre, la teva boca és dolça!

I el llit tornà a convertir-se en un camp clos on els dos cossos van lliurar una segona batalla a tota ultrança. Sense cota de malles, ni cavalls, ni llances. Amb els esbufecs com a única arma.

Al final, els amants es van adormir, l'un al costat de l'altra, afadigats, feliços.

* * *

—Ens busquen, Xamuel! —va dir ella una estona després, despertant-se esverada i intentant dreçar el propi cos, que ara li semblava més feixuc a causa potser del pes de la consciència.

—...Com vols que ens busquin! —s'exclamà ell, una mica confós en el seu entreson—. Au, dorm... Ja m'estaré jo despert fins que se't vulguin tancar aquests ullets de colom que tens...

—Calla! No sents que criden al carrer?

—A aquestes hores de la nit? No pot ser!... Apa, descansa.

—Com vols que descansi? No has sentit la cridòria? Algú deia «assassí, assassí!».

—Qui podria ser, dona? Els portals del call són barrats, i aquí dins no n'hi ha, d'assassins... Oi que no? —va dir Xamuel, tal vegada dubtós, acariciant-li el mentó amb mà tremolosa—. Segur que era un malson!

Avigail va arrufar les celles, mirant de copsar aquella veu fugissera que l'havia despertada i que ara la feia estremir-se de cap a peus. Precisament aquesta nit, la primera que esperava passar tota sencera amb l'home que estimava!

—Abraça'm, Xamuel!

—T'estrenyeré ben fort, i així t'adormiràs i somiaràs en...

—Calla! —el va interrompre ella de nou, deseixint-se'n amb una certa violència. Amb l'orella parada, la sang se li glaçà al cor—. Que no ho sents, Xamuel? Diuen que han mort algú!

—No pot ser, això!

—No has sentit aquella veu infernada?

—No —va respondre ell, sense acabar d'entendre qui o què volia esquinçar el tapís oriental, llançant tots dos amants al món dels homes, on el temps s'escola sense pietat.

—Vés a la sinagoga i pregunta què passa. —La boca d'Avigail ja no era un encís de mel i llet, sinó una ferida oberta que borbollava mots inexorables—. Vés-hi!... Què diran de nosaltres, si ens troben plegats? Ai que patirem, Xamuel, patirem! Vés a veure què passa! Vesteix-te ara mateix! Vinga, marxa! Potser han esbrinat que ets amb mi...

—Però...

—Vés-hi! Que no has sentit els crits? Vés a la sinagoga, t'ho prego!... Però no facis enrenou, que despertaràs Constança!

L'home de la barba levítica va deixar de badar i, saltant del llit, es vestí tan de pressa com va poder. Damunt la camisa i el gipó, túnica i caperó foscos. Rodella groga i vermella al pit. Anell d'or cisellat amb la inscripció «GUARIM ELS MALALTS». Sabates de cuir i vellut. Ara aquella carn blanca ja no era senzillament un cos nu que desitjava un altre cos nu, un amant amb la seva amada, sinó que novament esdevenia, com si hi estigués condemnat per algun antic malefici, el prohom que era per raó de naixença i de bona o mala fortuna: misser Xamuel Benvenist, físic del gran rei d'Aragó, En Pere el Cerimoniós, i procurador primer del call de la insigne ciutat de Barcelona.

Abans de deixar enrere el caliu de la cambra, però, l'home va tenir temps de girar els ulls per contemplar, ni que fos un moment, el maluc d'Avigail. En veure aquella piga mig amagada per les cortinetes de seda i or, Xamuel va re-

cordar les paraules sarraines d'un poeta de Xàtiva que ara li coïen al ventre: «No tenir-te a prop és l'única raó d'odiar la vida: com pot ser un crim aquest desig de viure?»

* * *

—Teniu raó. És ben palès que hauríem de soterrar el cos aquesta mateixa nit, per tard que sigui, i demà o demà passat ja hi haurà temps de parlar-ne amb els senyors consellers de la ciutat —va concloure Avraham Gracià des del banc que sempre havia ocupat la seva família a la sinagoga major.

A més dels barons de gran anomenada que seien al mateix lloc que de costum i que ara discutien com caldria actuar en aquest cas lamentable, hi havia una munió de joves i vells més modestos que s'apilotaven dins i fora de la sinagoga, al carrer de la carnisseria i al de l'escola de les dones. Cap al mig de la sala, prop de l'estrada des d'on cada Xabbat es llegia el fragment corresponent de la Torà, s'hi endevinava la presència incongruent d'un cove de vímet, potser encara ple de queviures, com si el servent d'alguna gran dama jueva se l'hagués descuidat allà.

De la multitud que hi havia al carrer, callada fins aquell moment, començava ara a arribar una remor que va distreure els prohoms. Un home s'hi obria pas com podia, provocant el mormoleig del centenar llarg de tafaners que s'hi havien aplegat per saber com s'havia produït aquella mort. Després d'un últim esforç, l'home va aconseguir entrar a l'edifici però, malauradament, ensopegà amb el peu d'algun dels curiosos que hi eren presents i va caure tot pla davant dels barons, tan llarg com era. De seguida, tanmateix, es va aixecar, i la congregació veié que era un dignatari alt i recte

d'una quarantena d'anys, ben conegut de tothom. Tenia les celles gruixudes i negres, però la barba s'emblanquia aquí i allà. Semblava un antic profeta que es llevés després d'haver-se llançat a terra, penedit, per demanar a Adonai l'expiació dels seus pecats.

—Guaiteu qui arriba! És misser Xamuel Benvenist! —va dir Avraham Gracià girant-se cap a la banda de la porta i amollant una rialla irònica i estrepitosa—. *Xalom*, sou benvingut! Tot just deliberàvem una qüestió que és de la vostra *personal* incumbència. Un assassinat mesquí!... Però seieu, seieu...

Xamuel va fitar aquella cara plana i rodona com un pa àzim, rogenca en la foscor que intentaven combatre les poques llànties que el portaler del call havia encès a corre-cuita quan, en saber-se la notícia, li havien manat que obrís la sinagoga encara que fos negra nit. A l'esquerra de la sala, més enllà de la figura imponent i rotunda d'Avraham Gracià, fulgurava la flama eterna de l'arca sagrada, on era custodiat el rotlle de la Torà. Mirant-se-la amb temença i una certa devoció, Xamuel va caminar cap al seu banc i, des d'aquell punt, respongué a les esquerpes paraules que li havia adreçat el baró de cara rasa:

—I per què m'ha d'incumbir un assassinat *personalment*, si es pot saber? L'única mort que tant vós com jo tenim present és la del malaguanyat Vidal...

—Deixeu en pau el meu germà i em fareu gran complença! Ja l'haurà de plorar la seva vídua... No, jo no em referia a això, sinó... Bé, vós no podeu ignorar res que s'esdevingui dins el nostre clos, oi?, vist que en sou el procurador primer.

—I vós el procurador segon, misser Gracià... De quina mort em parleu, doncs? —Xamuel va deixar anar un sospir

luctuós, com si s'escapés d'algun pou mort que tingués ensitjat dins seu, i mirà de cua d'ull els homes asseguts als bancs de la sala. Hi havia els caps de família de totes les grans nissagues del call: missers Bonsenyor, Avengena, Salamó, Perfet, Domasc, Belcaire, Ferrer, Sa Porta, Mahir, Cresques, Escapat, Bonafeu, Alfaquim, Leví, Rossell i S'Escaleta. Els seus rostres traspuaven impaciència i, sobretot, un fort neguit provocat per la crueltat de què havien tingut esment. El que calia, pensaven aquells barons, era decidir sense dilacions què s'havia de fer en una situació tan delicada.

—Encara no coneixeu la notícia? —va insistir Avraham, amb grans escarafalls—. M'esteu dient que vós no en sabeu res, quan la brama ha corregut pertot? —Amb els braços estesos i el cos voltat cap a la portalada de la sinagoga, volia deixar ben clara l'obvietat de la seva remarca adreçant-se a aquella gernació de genteta menuda, des dels aprenents i servents més humils fins als manobres i artesans que ara omplien el carrer, l'entrada i part del recinte.

Xamuel havia emmudit perquè no entenia què passava. Només mirava a dreta i a esquerra, com si la foscor o el mateix aire resclosit de la sinagoga poguessin revelar-li la xifra d'un enigma palesament conegut de tothom tret d'ell. Sense esperar-ne resposta, Avraham va prosseguir el seu monòleg alterós, ple d'un sarcasme menyspreador:

—Però si ha passat aquí mateix, al carrer de la carnisseria! —De sobte, Avraham es va adonar que Xamuel portava la túnica fosca amb la rodella groga i vermella al pit que el rei feia portar als jueus només quan sortien del call, per la qual cosa va afegir—: O és que éreu fora? Que veniu d'alguna casa cristiana, amb aquesta roba? O, potser, d'una de jueva que no és la vostra i...?

Xamuel va voler aturar el xiuxiueig sobtat dels barons i

els menestrals que abarrotaven aquell casalot rabassut. Per això, aixecant-se del banc tot d'una, va contestar amb un to marcadament violent:

—Què us empatolieu, ara? Qui sou vós per demanar-me explicacions de res?

En aquest punt, Moixè Alfaquim, procurador tercer del call, es va veure en l'obligació d'alçar-se per mirar d'apaivagar allò que estava esdevenint una fútil disputa pública que no duria enlloc:

—Senyors, una mica de serenitat! El malaurat cas que ens ha dut aquí a aquestes hores de la nit és ben seriós i hem de trobar-hi solució. És un infant mort qui ens ho reclama!

—Un infant mort? —va fer Xamuel, arrufant el front enmig d'un silenci atordidor.

Moixè Alfaquim va assenyalar el cove que hi havia a l'ombra de l'estrada i Xamuel s'hi va dirigir, ara fent una passa, ara una altra, lentament i mesurada, com si no volgués arribar-hi. Les set flames de la menorà instal·lada prop del ric domàs de l'arca tremolaven al fons de la sinagoga, davant del mur que mirava cap a Yeruixalaim, sense Temple des de feia tretze segles. En obrir la boca del cove, Xamuel va fer una sèrie de gestos instintius. Va serrar les dents amb força i, tot aspirant d'una manera sobtada i fonda, es posà les mans a la cara per causa de la còlera i la vergonya suscidades per aquella visió que li esborronava els cinc sentits. Garratibat tot ell, va mirar cap al cel com si no estigués sota el sostre de la sinagoga major de Barcelona sinó al bell mig del desert del Sinaí i, passant del català a la sagrada llengua hebrea, va resar:

—*Xemà!* Escolta, Israel, Adonai és el nostre Senyor, Adonai és Un. Estima Adonai, el teu Senyor, amb tot el teu cor, amb tota la teva ànima i amb totes les teves forces!

—Feu bé de recitar aquestes santes paraules —va dir el rabí Massot, sortint de la foscor d'algun racó humit—. Ara caldrà pensar a soterrar l'infant.

—Soterrar-lo? —va preguntar Xamuel—. Certament, però abans haurem de parlar amb...

—...Amb els senyors consellers de la ciutat? —el va interrompre Avraham Gracià, sabent que la proposta no era del grat del procurador primer i que, per tant, seria presa gairebé com una requista de batalla.

—No! Vós els coneixeu bé i compreneu que, si els assabentàvem d'aquesta gran maldat, serien capaços d'acusar-nos-en! Per poc que poguessin, ens esbotzarien els portals i ens batejarien a tots, aquests consellers!

—Ah, misser Benvenist, sempre tan primmirat i prudent!

—No és qüestió de prudència sinó d'esbrinar, amb l'ajuda de les autoritats que ens enviï el senyor rei oportunament, qui ha mort el nadó i per què.

—Tant d'interès per una criatura sense llinatge! No veieu que deu ser el bord d'alguna bagassa que se n'ha volgut desfer? El que cal és soterrar el cos de seguida i informar-ne els senyors consellers demà per deferència als seus càrrecs.

—No els devem cap cortesia, nosaltres! —va replicar Xamuel—. Al call només responem a l'autoritat reial, i els consellers no hi han de fer res, aquí.

—El senyor rei és a València —va incidir Moixè Alfaquim.

—Ja ho sé, però el seu canceller és a Barcelona... Mireu, el rei En Pere ens estima i de ben segur el canceller Rocabertí sabrà guiar-nos en aquest afer roí. És de justícia que inquirim qui és el culpable del crim... Es tracti d'un bord o del fill del més alt dels monarques, tota mort vol venjança!

—En això, no hi aneu pas gaire errat —va dir Avraham

Gracià recalcant els mots amb parsimònia, com si cadascun fos un ganivet ben esmolat—. *Totes* les morts volen venjança!

—Què voleu insinuar amb aquest to capciós?

—No res, misser Benvenist, no res... Vós éreu el físic del meu germà i, és clar, el seu traspàs us deu recar a vós tant com a mi i a... Avigail... Almenys, l'heu pogut ajudar a morir dolçament, amb la vostra ciència? Vull dir sense patiment...

Moixè Alfaquim no acabava d'entendre que, en aquestes pesaroses circumstàncies, el procurador Gracià volgués fer gala de l'acerba malvolença que sentia per Xamuel Benvenist. Certament, era un home dolgut. Però ahir al matí no havia vessat ni una llàgrima en el soterrament del seu germà a Montjuïc, i ara no era el moment de parlar d'aquesta manera davant la gentada que s'havia aplegat a la sinagoga i els seus voltants. Carregat de paciència, el procurador tercer va voler intervenir-hi:

—El cas és que tenim un infant mort dins un cove de peix. Què ens aconselleu, rabí?

—De baralles entre jueus o entre jueus i cristians, jo no hi entenc gens, però us puc ben dir que a dreta llei cal sepultar la criatura de seguida.

—Sense saber què li ha passat ni com? —va preguntar Xamuel.

—Això ho podreu escatir demà o quan convingui... Ara, maneu que el portin al fossar, si us en voleu compadir.

—...Teniu raó —va concedir finalment Xamuel al rabí—. Però, al canceller, bé haurem de dir-li'n alguna cosa. Un crim com aquest clama al cel!

—Endavant, digueu-li-ho —afegí Avraham Gracià sorreguerament—, que jo parlaré amb els senyors consellers de la ciutat.

Xamuel ja en tenia prou, però més valia mostrar una certa contenció. En lloc de capficar-se per l'ofensa que comportaven les afirmacions cada vegada més agosarades i desvergonyides del procurador segon, el que tocava ara era actuar. A més, tots aquells barons dels bancs volien enllestir de seguida i anar-se'n a dormir per tal d'oblidar la monstruositat del crim. Per això, Xamuel va fer cridar els dos enterramorts del call i els manà que s'afanyessin a rentar el cos de l'infant i a dur-lo al fossar de Montjuïc. En rebrien un parell de sous, cadascun. Ell els hi acompanyaria i preguntaria pel camí per tal que el petit circumcís no es trobés sol i desemparat davant la mort. Demà era diumenge, dia dels cristians, i el canceller no voldria ser destorbat, va concloure davant la congregació, però dilluns ja parlaria de tot plegat amb ell.

La gentada es va dispersar de seguida que Avraham Gracià ordenà al portaler que apagués les llànties. Llavors Xamuel va notar que, sense saber ben bé per què, el seu esperit s'anava ensopint a mesura que la sala s'enfosquia, com si l'enfrontament amb el procurador segon i les mateixes circumstàncies que envoltaven la seva compareixença a la sinagoga haguessin fet aflorar altres cabòries que començaven a assetjar-lo. La lletjor del cadàver de l'infant, dessagnat d'un tall al coll, que ara se li tornava a aparèixer a l'ull del magí, li havia resultat veritablement colpadora. Potser reflectia algun racó putrescent de l'ànima del físic, un préssec macat que esdevenia un festí macabre de cucs i mosquits. Ara se li ennuvolava la ment i li venia una fatiga estranya que li segava les cames.

Aquests pensaments foscos i el titubeig de les set flames de la menorà, encara enceses malgrat les ordres d'Avraham Gracià, no van deixar veure a Xamuel que se li acostava un

jove de rínxols negres vestit amb una simple camisa perquè havia hagut de sortir de casa apressadament, sense tenir temps de posar-se el gipó.

—On éreu, pare? On éreu? —va preguntar el xicot amb un to que no demanava detalls, sinó que més aviat indicava l'empeguement de qui no havia sabut què dir quan uns aprenents havien vingut a buscar el físic a casa per comunicar-li la troballa d'un infant dins un cove peixater brut i pudent.

Xamuel, però, no va gosar mirar el fill als ulls i sortí de la sinagoga. La seva veu li havia semblat llunyana, esmorteïda, com si de sobte se li hagués trastocat l'oïda i els sons no li arribessin sinó a través d'un, de dos, de deu coixins vellutats. No acabava d'entendre què, però alguna cosa ben dintre seu el sumia en un marriment sense límits que no podia ser expressat en paraules. Sentia un buit esfereïdor a la boca de l'estómac, i li venien imatges de l'enterrament de Vidal Gracià ahir al matí barrejades amb visions d'Avigail aquest vespre: el cos amortallat amb un drap de lli, la piga al maluc, els ulls tancats, els llavis, la recitació del *qaddix* davant del difunt, les cortinetes de llampàs, els llençols rebregats pel plaer, els plors, el silenci, el Càntic dels Càntics...

Mentre recitava de memòria uns passatges sants de camí cap al fossar, Xamuel es va adonar que aquest garbuix d'idees esdevenia un soroll incomportable que li feria l'orella i gairebé l'embogia. El món semblava haver emmudit, perquè ell ja no sentia res del que passava allà fora més enllà dels seus pensaments pecadors, com si la mala consciència l'hagués fet tornar sord tot de cop. Desesperat, no va parar esment als carrers freds i deserts de la ciutat, ni als tolls de la pluja d'aquella tarda, que ara li enllotaven les sa-

bates i la vora baixa de la túnica, ni a la ira del sentinella que va haver de despertar per tal que li obrís el portal de Santa Madrona, ni als gossos que guardaven els horts i les vinyes fora vila i que bordaven al seu pas perquè la mort sempre fa feresa.

A la banda de mar de la negra mola de Montjuïc, ja dins el cementiri, Xamuel va recitar tan devotament com pogué una oració hebrea mentre un dels enterramorts tirava palades de fang dins la fossa on havia ajagut l'infant i l'altre aguantava una atxa de vent que produïa una claror esmor-teïda, llòbrega:

—*Yitgaddal*, magnificat i santificat sia el Teu Gran Nom en tot el món que has creat segons la Teva voluntat...

Però les seves orelles captaven ben poca cosa. Les paraules adreçades a Adonai es perdien en la fosca. El llot amb què l'enterramorts colgava el cos amortallat del nadó no feia remor de cap mena en caure al clot, com si hagués perdut pes i essència. Tampoc no li arribava el cadenciós renou de les ones que tenia allà a tocar, aquelles ones d'una mar atàvica que banyava les ribes de la Terra de Promissió amb la seva aigua de vida, plena com anava de peixets amb escates i aletes. Sord, s'havia quedat ben sord!

«On éreu, pare? On éreu?» Aquests mots punxeguts, Xamuel sí que els havia sentit, i ara els tornava a percebre dins seu. Eren tan esmolats, que podrien esquinçar el tapís oriental dels seus somnis.